

Hrvatski zavod za knjižničarstvo
Centar za razvoj knjižnica i knjižničarstva

Zagreb, 4. rujna 2020.

Smjernice za rad školskih knjižnica u uvjetima bolesti COVID-19

Uvod

Temeljem odluke Vlade Republike Hrvatske (23. travnja 2020.) o Mjerama za pokretanje gospodarskih i drugih djelatnosti i aktivnosti u uvjetima proglašene epidemije bolesti COVID-19 uzrokovane virusom SARS-CoV-2, kojima se omogućuje i rad knjižnica, započela je postupna prilagodba za pružanje knjižničnih usluga u tri faze, uz uvjet poštivanja svih epidemioloških mjera.

U prvoj fazi popuštanja mjera u borbi protiv epidemije koja je započela 27. travnja 2020. omogućen je rad knjižnica s korisnicima, ali isključivo pružanjem usluga posudbe i vraćanja knjiga bez korištenja čitaonice.

U drugoj fazi popuštanja mjera provodila se priprema i prilagodba uvjeta za daljnje faze rada knjižnica uključujući pripremu čitaonica za rad s korisnicima

U trećoj fazi koja je započela 11. svibnja 2020. omogućen je rad predškolskih ustanova i odvijanje razredne nastave od 1. do 4. razreda te posebnih razrednih odjela i rad s djecom s teškoćama koja imaju pomoćnika u nastavi. To je stvorilo mogućnost otvaranja školskih knjižnica slijedeći upute i preporuke Ministarstva znanosti i obrazovanja, Nacionalnog stožera Civilne zaštite, Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ) i županijskih stožera za sprječavanje širenja zaraze.

Treća faza predviđela je također mogućnost otvaranja i rada čitaonica u uvjetima epidemije COVID-19. Rad čitaonica provodi se u skladu sa Smjernicama za pripremu i rad čitaonica u knjižnicama u uvjetima epidemije COVID-19 od 6. svibnja 2020. koje su osuvremenjene 20. svibnja 2020. i 29. svibnja 2020. u skladu s novim okolnostima (mogućnost održavanja kulturnih događanja i rada čitaonica dnevnog tiska). Navedene Smjernice dodatno se prilagođavaju organizacijskim i prostornim uvjetima pojedinih školskih knjižnica.

U knjižnicama koje su pretrpjele štete u potresu koji je pogodio Zagreb i sjeverozapadni dio Hrvatske, zbog sigurnosti djelatnika i korisnika, normalizacija rada provodi se ovisno o ocjeni uporabljivosti zgrade i njene sigurnosti te stanja građe.

Ove Smjernice su izrađene i usklađene s [Preporukama Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo](#), a namijenjene su školskim knjižnicama za planiranje rada s korisnicima.

Smjernice su osuvremenjene i nadopunjene tijekom lipnja 2020. u skladu s izmjenama i dopunama uputa i preporuka HZJZ i MZO¹ za dječje vrtiće i škole i Odlukom o izmjeni i dopuni Odluke o nužnim mjerama ograničavanja društvenih okupljanja, rada u trgovini, uslužnih djelatnosti i održavanja sportskih i kulturnih događanja za vrijeme trajanja proglašene epidemije bolesti COVID-19 od 18. svibnja 2020. kojom se stavljaju van snage prethodne odluke koja su navodila razna ograničenja.²

Kao i prethodne, i ove Smjernice su dodatno osuvremenjene te se oslanjaju na najnovije Upute i preporuke Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ) objavljene 24. kolovoza 2020.³ i Ministarstva znanosti i obrazovanja od 29. kolovoza 2020.⁴ te na smjernice za rad i protokole za korisnike i djelatnike (Intranet NSK) Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu⁵.

Smjernice za rad školskih knjižnica u uvjetima bolesti COVID-19 primjenjuju se uz suglasnost ravnatelja škole i poštivanje predviđenih epidemioloških mjera te ih treba prilagoditi uvjetima rada i specifičnostima prostora pojedine školske knjižnice.

Smjernice uključuju knjižnične usluge koje svaka školska knjižnica mora pružati, uz napomenu da je opseg usluga za korisnike smanjen zbog nemogućnosti poštivanja svih epidemioloških mjera.

U Smjernicama za rad školskih knjižnica uključene su međusobno povezane djelatnosti kroz koje školska knjižnica ostvaruje svoj rad, a temelje se na Standardu za školske knjižnice:

- odgojno-obrazovne djelatnosti,
- stručno knjižnične djelatnosti,
- kulturne i javne djelatnosti.

¹ HZJZ. Izmjena i dopuna uputa te dodatne preporuke za dječje vrtiće i škole. Dostupno na: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/03/Dodatne_upute_vrtice_i_skole_05_06.pdf

HZJZ. Upute za sprječavanje i suzbijanje epidemije COVID-19 vezano za rad predškolskih ustanova i razrednu nastavu od 1. do 4. razreda te posebne razredne odjele i rad s djecom s teškoćama koja imaju pomoćnika u nastavi (20/05/20). Dostupno na: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/03/Upute_vrtici_skole.pdf

HZJZ. Upute za provedbu državne mature tijekom epidemije koronavirusa (COVID-19) ljetni rok – lipanj 2020. godine (27/05/2020). Dostupno na: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/03/Drzavna_matura_upute_27_05.pdf

² Stožer civilne zaštite Republike Hrvatske. Odluka o izmjeni i dopuni Odluke o nužnim mjerama ograničavanja društvenih okupljanja, rada u trgovini, uslužnih djelatnosti i održavanja sportskih i kulturnih događanja za vrijeme trajanja proglašene epidemije bolesti COVID-19 (18. svibnja 2020.) https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_05_59_1195.html

³ HZJZ. Upute za sprječavanje i suzbijanje epidemije COVID-19 vezano za rad predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola u školskoj godini 2020./2021. (24/08/20). Dostupno na: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/03/Upute_vrtici_i_skole_24_08_2020_HZJZ-1.pdf

⁴ Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Modeli i preporuke za rad u uvjetima povezanim s COVID-19: Pedagoška/školska godina 2020./2021. Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti//Modeli%20i%20preporuke%20za%20provedbu%20nastave%20u%202020-2021%2029.8.2020.pdf>

⁵ Smjernice i protokoli za korisnike su dostupni na portalu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu <https://www.nsk.hr/pravila-ponasanja-korisnika-nacionalne-i-sveucilisne-knjiznice-u-zagrebu-u-uvjetima-pandemije-covid-19-28-kolovoza-2020/> i Portalu matične djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj <http://maticna.nsk.hr/strucno-savjetodavna-pomoc-i-strucni-nadzor/smjernice/>.

1 Opće upute za rad školskih knjižnica u uvjetima bolesti COVID-19

U radnim prostorima školske knjižnice potrebno je osigurati pridržavanje najviših higijenskih standarda te držanja razmaka ograničenog broja korisnika kako bi se smanjio fizički kontakt i održao propisani razmak od 2 metra između korisnika te korisnika i knjižničara koji borave u prostoru ili se kreću prostorom knjižnice.

HZJZ preporuča ograničiti broj korisnika koji istovremeno borave u objektu na 15 korisnika na 100 m² neto. Dopusnjeni ukupan broj korisnika u prostoru može se izračunati tako da se bruto površina knjižnice podijeli s 15; npr. u knjižnici veličine 60 m² može istodobno boraviti 4 korisnika.⁶

Potrebno je na vidljivim mjestima ispred i u prostoru knjižnice istaknuti upute i preporuke za pridržavanje općih pravila o higijeni i načinu pranja ruku te strogoj mjeri održavanja fizičke udaljenosti od 2 metra u svim smjerovima.

Potrebno je osigurati dezinfekcijska sredstva na ulazu/izlazu knjižnice kako bi sve osobe pri ulasku obavezno dezinficirale ruke. [Za knjižnice koje imaju prostor na više etaža, na ulazima /izlazima na svakom katu i na svakom korisničkom pultu treba osigurati sredstva za dezinfekciju ruku i radnih površina.](#)

[U slučaju da istu školsku knjižnicu dijele dvije škole u suprotnim smjenama ili knjižnica ima više djelatnika, potrebno je provoditi dezinfekciju i čišćenje prostora \(podova, stolova, radnog pulta...\) i opreme odgovarajući dezinficijensom te prozračivanje \(otvaranjem prozora ako je moguće\) dva puta dnevno s pauzom među smjenama.](#)

1.1 Upute za zaštitu knjižničara

[Knjižničari su obvezni nositi zaštitne maske koje prekrivaju nos i usta⁷ u kontaktu s korisnicima kao i prilikom rukovanja s građom te se strogo pridržavati mjera redovitog pranja i dezinfekcije ruku.](#) Zaštitnu opremu za djelatnike (maske) osigurava ravnatelj ustanove u čijem je sastavu knjižnica. [Za fizičko odvajanje knjižničara i korisnika poželjno je osigurati zaštitnu pregrada \(pleksiglas i sl.\), ako je to moguće provesti.](#)

⁶ HZJZ. Preporuke za rad u knjižnicama i antikvarijatima tijekom epidemije koronavirusa (COVID-19) (2020-04-24) <https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/03/Preporuke-za-rad-u-knjižnicama-i-antikvarijatima-tijekom-epidemije-koronavirusa-COVID-19.pdf>

⁷ HZJZ. Preporuke za korištenje maski za lice, medicinskih i zaštitnih maski. Ver. P1. (2020-04-24) <https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/03/Maske-za-lice-1.pdf>

Na radnom stolu knjižničara neophodno je osigurati dezinfekcijsko sredstvo za dezinficiranje ruku i radne površine. Radnu površinu je potrebno prebrisati nakon svake posudbe/vraćanja knjiga.⁸

Knjižničar treba dezinficirati ruke prilikom svake posudbe i/ili vraćanja knjiga. Ako se provodi naplata zakasnine ili naknade za izgublenu knjigu, knjižničar mora obavezno dezinficirati ruke između naplate i izdavanja građe za posudbu te dezinficirati površinu između te dvije aktivnosti.

Prema naputku HZJZ, preporuča se osigurati nadzor nad zdravstvenim stanjem knjižničara i ostalog nastavnog i drugog osoblja odnosno primijeniti dnevno mjerenje tjelesne temperature.

1.2 Upute za zaštitu korisnika

Za djecu se ne preporučuje nošenje zaštitnih maski (osim ako je uputama HZJZ drugačije određeno), ali se provode propisane stroge mjere higijene i dezinfekcije (prednost se daje pranju ruku tekućom vodom i sapunom, a upotrebu dezinficijensa kod učenika svakako treba nastojati ograničiti na dezinfekciju kod ulaska u školu/knjižnicu) uz nužno pridržavanje strogih mjera fizičke udaljenosti od 2 metra. Potrebno je provoditi kontrolu tjelesne temperature i praćenje pojave simptoma bolesti kod učenika i djelatnika škole sukladno Uputama HZJZ.⁹

1.3 Upute za održavanje i zaštitu prostora i opreme

Na ulazu/izlazu u prostor knjižnice potrebno je osigurati dispencer s dezinfekcijskim sredstvom i jasno istaknuti obavijest o obvezi dezinfekcije ruku,

Prostor knjižnice potrebno je svakodnevno prozračiti po mogućnosti više puta dnevno, a sve površine i opremu očistiti i dezinficirati prije početka rada ili na kraju radnog dana.

Potrebno je provoditi učestaliju dezinfekciju svih površina knjižnice koje korisnici često dodiruju (kvake i rukohvati na vratima, zaslone na dodir, pribor za pisanje i sl.). Nakon svakog korištenja opreme potrebno je prebrisati upotrijebljenu opremu (primjerice računala, tableti, dodirni zaslone, pribor za pisanje i sl.) dezinficijensom na bazi alkohola.

⁸ HZJZ. Preporuke za rad u knjižnicama i antikvarijatima tijekom epidemije koronavirusa (COVID-19) (2020-04-24) <https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/03/Preporuke-za-rad-u-knjižnicama-i-antikvarijatima-tijekom-epidemije-koronavirusa-COVID-19.pdf>

⁹ HZJZ. Upute za sprječavanje i suzbijanje epidemije COVID-19 vezano za rad predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola u školskoj godini 2020./2021. (24/08/20). Dostupno na: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/03/Upute_vrtici_i_skole_24_08_2020_HZJZ-1.pdf

2 Upute za stručno-knjižničnu djelatnost u uvjetima epidemije COVID-19

Stručni suradnik knjižničar uz redovne poslove nabave, stručne i tehničke obrade građe te revizije i otpisa knjižnične građe, u uvjetima bolesti COVID-19 posebnu pažnju obraća na primjenu epidemioloških mjera u sljedećim radnim procesima:

2.1 Posudba i vraćanje knjiga i ostale građe

Usluga posudbe i vraćanja knjiga zahtijeva nadzor ukupnog broja korisnika u prostoru knjižnice prema navedenoj metodi izračuna. Knjižničar mora osigurati poštivanje propisanog fizičkog razmaka od 2 m svih osoba u prostoru knjižnice i higijenskih mjera primjenom sljedećih postupaka:

- kada jedan korisnik izađe, sljedeći može ući
- korisnik vraća građu na predviđeno mjesto u plastičnu košaricu ili kutiju, a nakon svakog vraćanja građe knjižničar dezinficira radnu površinu,
- vraćenu građu knjižničar treba najprije razdužiti,
- knjižničar izdaje građu.

Vraćanje građe za učenike organizirati u različito vrijeme kako bi se izbjegao kontakt s učenicima iz drugih razrednih odjela.

Vraćanje i posudba veće količine građe može se organizirati u suradnji s učiteljima i nastavnicima, npr.: za niže razrede osnovnih škola vraćanje i posudba knjiga može se organizirati u suradnji s učiteljima razredne nastave koji knjižničaru dostave vraćene knjige i popis naslova za posudbu.

U dogovoru s ravnateljem potrebno je osigurati mogućnost posudbe i vraćanja knjiga za učenike koji pohađaju mješoviti oblik odgojno-obrazovnog rada/nastave (dio u ustanovi dio na daljinu) ili su u modelu odgojno-obrazovni rad i nastava na daljinu, pri čemu vrijedi pravilo „jedan po jedan“ ulaska u knjižnicu, poštivanja fizičkog razmaka i najnovijih uputa HZJZ i MZO.

2.2 Postupanje s vraćenom građom

Vraćena građa koju je korisnik odložio u plastičnu košaricu ili kutiju za povrat knjiga razdužuje se i sprema u izdvojeni prostor za dezinfekciju i karantenu te odlaže u kutiji/košarici označenoj datumom/satom početka karantene. Vraćena građa ostavlja se u karanteni 72 sata, a nakon toga vraća na police.

Ako je moguće, građa se dezinficira prebrisavanjem plastificiranih korica ili plastičnog ovitka dezinficijensom na bazi 70% alkohola te nakon 24 satne karantene vraća na police. Ne preporučuje se dezinfekcija ako postoji mogućnost oštećenja građe (papira) pod utjecajem dezinficijensa.

2.3 Rad u čitaonici

Uspostavljanje rada čitaonica školskih knjižnica uključuje boravak i ograničeno i kontrolirano zadržavanje korisnika u prostoru knjižnice/čitaonice što znači da je potrebno utvrditi i

nadzirati maksimalni broj istovremenih korisnika u čitaonici s obzirom na neto veličinu čitaonice i broj mjesta za rad, sukladno uputama i preporukama HZJZ i MZO iz kolovoza 2020.¹⁰

Preporuka o radu čitaonica u knjižnicama usklađena je sa *Smjernicama za pripremu i rad čitaonica u knjižnicama u uvjetima epidemije COVID-19*.¹¹ Otvaranje čitaonica preporuča se u knjižnicama koje imaju jasno definiran čitaonički prostor i u mogućnosti su osigurati potreban razmak. Mogu se organizirati prethodno najavljene i nadzirane aktivnosti manjih grupa djeca u prostoru čitaonica uz poštivanje mjera fizičke udaljenosti i higijene.

Didaktičku opremu i igračke glatkih, tvrdih površina koje se lako peru deterdžentom i vodom, potrebno je redovito oprati te kada je moguće izložiti da se osuši na suncu. Didaktičku opremu i igračke koju nije moguće oprati, a lako je zamijeniti (uzimajući u obzir cijenu, dostupnost i sl.), predlaže se povremeno zamijeniti novom. Nakon igre obavezno je pranje ruku vodom i sapunom.¹²

O svim pravilima rada u prostoru knjižnice/čitaonice korisnici trebaju biti obaviješteni usmeno i putem informativnih letaka/natpisa na ulazu i unutar knjižnice/čitaonice.

Na ulazu/izlazu u prostor čitaonice potrebno je osigurati dispencer s dezinfekcijskim sredstvom i jasno istaknuti obavijest o obvezi dezinfekcije ruku. Potrebno je osigurati razmak između mjesta za rad u čitaonicama i ostalim korisničkim prostorima fizičkim uklanjanjem stolaca i/ili postavljanjem jasnih oznaka *Mjesto za rad* radi osiguravanja fizičkog razmaka.

Prostor čitaonice, sve površine i opremu, potrebno je svakodnevno prozračiti, očistiti i dezinficirati prije početka rada ili na kraju radnog dana.

S građom korištenom u čitaonici postupa se kao i s ostalom vraćenom građom koja se razdužuje. Ne preporučuje se davanje na korištenje građe za koju nije moguće osigurati karantenske uvjete od barem 24 sata.

2.4 Nadležnost za provođenje pojačanih dezinfekcijskih mjera u školskoj knjižnici

O provođenju pojačanih dezinfekcijskih mjera u knjižnici brine stručni suradnik knjižničar (u dogovoru s odgovornom osobom škole uz moguću pomoć spremačice).

¹⁰ HZJZ. Upute za sprječavanje i suzbijanje epidemije COVID-19 vezano za rad predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola u školskoj godini 2020./2021. (24/08/20). Dostupno na: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/03/Upute_vrtici_i_skole_24_08_2020_HZJZ-1.pdf

Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Modeli i preporuke za rad u uvjetima povezanim s COVID-19: Pedagoška/školska godina 2020./2021. Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Modeli%20i%20preporuke%20za%20provedbu%20nastave%20u%202020-2021%2029.8.2020.pdf>

¹¹ NSK. Smjernice za pripremu i rad čitaonica u knjižnicama u uvjetima epidemije COVID-19 od 29. svibnja 2020. Dostupno na: <http://maticna.nsk.hr/>

¹² HZJZ. Upute za sprječavanje i suzbijanje epidemije COVID-19 vezano za rad predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola u školskoj godini 2020./2021. (24/08/20). Dostupno na: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/03/Upute_vrtici_i_skole_24_08_2020_HZJZ-1.pdf

3 Odgojno-obrazovna djelatnost školske knjižnice

Suradnja sa stručnim osobljem i učenicima i nadalje uključuje rad sukladno preporukama HZJZ¹³ i MZO za rad u školama te *online* rad za sve djelatnosti za koje je to moguće:

- potporu odgojno-obrazovnome procesu u obliku osiguranja *online* dostupne građe za učenje i poučavanje uz poštivanje autorskih prava
- pretraživanje izvora i izrada popisa korisnih adresa na kojima se mogu čitati i/ili preuzimati e-knjige
- organiziranje e-seminara za korisnike (učenike, nastavnike, stručne suradnike)
- rad na većoj vidljivosti knjižnica na mrežnim stranicama škola
- stručno usavršavanje knjižničara.

Knjižničari se mogu dodatno angažirati u izradi popisa relevantnih i vjerodostojnih izvora informacija o bolesti COVID-19.

4 Kulturna i javna djelatnost školske knjižnice

Organiziranje kulturnih i javnih aktivnosti u prostoru knjižnice moguće je prema trenutno važećim Uputama i preporukama za okupljanja¹⁴, a u skladu s najnovijim uputama i preporukama za rad škola.

Preporuča se nastavak online aktivnosti knjižnica prema Naputku za rad hrvatskih knjižnica, s posebnim osvrtom na rad narodnih i školskih knjižnica za vrijeme pandemije bolesti COVID-19.¹⁵

- organiziranje online tematskih izložbi na mrežnim stranicama škole
- edukativne online radionice izrade slikovnih preporuka o održavanju higijene ruku i propisanog razmaka
- *online* usluge za djecu: čitanje odlomaka knjiga, *online* pričaonice
- edukativne mrežne radionice iz različitih obrazovnih predmeta
- [mrežne radionice na temu medijske pismenosti](#)
- prikupljanje i organizacija poveznica na izvore ostalih knjižnica s obrazovnim i zabavnim sadržajima namijenjenih djeci.

¹³ HZJZ. Upute za sprječavanje i suzbijanje epidemije COVID-19 vezano za rad predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola u školskoj godini 2020./2021. (24/08/20). Dostupno na: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/03/Upute_vrtici_i_skole_24_08_2020_HZJZ-1.pdf

Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Modeli i preporuke za rad u uvjetima povezanim s COVID-19: Pedagoška/školska godina 2020./2021. Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti//Modeli%20i%20preporuke%20za%20provedbu%20nastave%20u%202020-2021%2029.8.2020.pdf>

¹⁴ HZJZ. Upute i preporuke za okupljanja (10/07/2020). Dostupno na: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/03/Upute_i_preporuke_za_okupljanja_10_07.pdf

¹⁵ NSK. Naputak za rad hrvatskih knjižnica, s posebnim osvrtom na rad narodnih i školskih knjižnica za vrijeme pandemije bolesti COVID-19. <https://www.nsk.hr/naputak-o-rad-u-hrvatskih-knjiznica-s-posebnim-osvrtom-na-rad-narodnih-i-skolskih-knjiznica-za-vrijeme-pandemije-bolesti-covid-19/>